

ד"ר ח מחקר

הקשר בין חוסן האוכלוסייה ומדדי התמודדות לבין מידת התמיכה בממשלה – 3 חדשים לאחר פרוץ המלחמה

פברואר 2024

¹ פרופסור שאול קמחי
² פרופסור יוחנן אשל
³ ד"ר הדס מרציאנו
⁴ אריאל קאים
⁵ פרופסור ברוריה עדיני

המחקר הנוכחי נעשה במימון של אוניברסיטת תל אביב והמכללה האקדמית תל חי

¹ פרופסור שאול קמחי, Reswell - שיתוף פעולה בין לאומי לחקר החוסן וה-well-being, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב. ופרופסור אמריטוס, מכללה אקדמית תל חי.

² פרופסור יוחנן אשל, המרכז לחקר הדחק והחוסן, מכללה אקדמית תל חי, ופרופסור אמריטוס, אוניברסיטת חיפה.

³ ד"ר הדס מרציאנו, המרכז לחקר הדחק והחוסן, החוג לפסיכולוגיה, מכללה אקדמית תל חי, המכון לעיבוד מידע וקבלת החלטות (מעמק"ה), אוניברסיטת חיפה.

⁵ פרופסור ברוריה עדיני, Reswell, ראשת החוג לניהול מצבי אסון וחירום, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב.

⁴ אריאל קאים, Reswell, סטודנטית לתואר שלישי, החוג לניהול מצבי אסון וחירום, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב.

⁵ פרופסור ברוריה עדיני, Reswell, ראשת החוג לניהול מצבי אסון וחירום, בית הספר לבריאות הציבור, הפקולטה לרפואה, אוניברסיטת תל אביב.

תמצית

דוח המחקר הנוכחי מתמקד בקשר בין מידת התמיכה בממשלה לבין משתני המחקר השונים (מדדי חוסן ומדדי התמודדות חיוביים ושליילים). הדוח הנוכחי מוצג בהמשך לדוח המחקר הקודם בו פורטו ממצאי המדידה השלישית שבוצעה על ידנו במהלך מלחמת חרבות ברזל והשוואתה אל המדידות הקודמות (ראו קישור לדוח המחקר הקודם המבוסס על אותה מדידה⁶). במחקרים קודמים שערכנו בישראל מצאנו כי קיים קשר מובהק בין מידת התמיכה בממשלה לבין מדדי חוסן והתמודדות. בהתאם לכך, הנבדקים במחקר הנוכחי חולקו לשלוש קבוצות בהתאם לדיווח שלהם במדידה השלישית על רמת תמיכתם בממשלה. התשובה לשאלה זו כללה חמש רמות בין 1- "מתנגד מאוד" ל-5- "תומך מאוד"; בניתוח הנתונים אוחדו אנשים שהשיבו 1 ו-2 וכונו "מתנגדים לממשלה" (N=664) ואלו שהשיבו 4 ו-5 כונו "תומכים בממשלה" (N=398). משיבים שענו תשובה 3 הוגדרו כ"ניטראליים" (N=298). נמצאו הבדלים מובהקים בין שלוש הקבוצות בהתייחס לכול משתני המחקר: קבוצת התומכים בממשלה דיווחה, במידה מובהקת, על מדדי חוסן (לאומי, קהילתי, ואישי) גבוהים יותר, מדדי התמודדות חיוביים (תקווה ומורל) נמוכים יותר, ומדדי התמודדות שליילים (תסמיני דחק, תחושת סכנה, ותפיסת איומים) גבוהים יותר, בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות (ניטראליים ומתנגדים). קבוצת התומכים בממשלה, בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות, דיווחה על ציפייה גבוהה יותר להישגים בסוף המלחמה בעזה, העריכה בצורה חיובית יותר את ניהול המלחמה בצפון, גילתה פחות נכונות לווייתורים לדרישות החמאס בתמורה להסכם להחזרת החטופים והעריכה ברמה גבוהה יותר את המאמצים הנעשים על ידי הממשלה להחזרת החטופים. בחלק ממשתנים אלה היו גם הבדלים בין קבוצת הניטראליים לקבוצת המתנגדים.

מבוא

מאפייני המחקר

המחקר הנוכחי מהווה מדידה שלישית מתוך מחקר אורך במסגרתו המדידה הראשונה בוצעה בשבוע בו פרצה המלחמה (בין ה-11 ל-15 באוקטובר), המדידה השנייה התקיימה כחודש לאחר מכן (בין 10 ל-15 בנובמבר) ואילו המדידה השלישית נערכה כשלושה חודשים לאחר מתקפת החמאס של השביעי באוקטובר, בין התאריכים 14-21 לינואר, 2024. בדוח המחקר הנוכחי נכללים רק משיבים דוברי עברית (N=1,360) שענו על השאלון בכל שלוש המדידות (מאפיינים דמוגרפיים של המשיבים ראו לוח 1).

⁶https://med.tau.ac.il/sites/medicine.tau.ac.il/files/media_server/all-units/GABI/2023-2024/war_report.pdf

לוח 1: מאפיינים דמוגרפיים של המשיבים במדידה השלישית (N=1,360)

משתנה	קבוצה	משיבים	אחוז	ממוצע (סטיית תקן)
גיל	18-30	295	21.7	45.39 (15.76)
	31-40	272	20.0	
	41-50	284	20.9	
	51-60	229	16.8	
	61-85	280	20.6	
מגדר	1. גברים	731	53.7	
	2. נשים	629	46.3	
מידת דתיות	1. חילוני	655	48.2	
	2. מסורתית	419	30.8	
	3. דתי	178	13.1	
	4. דתי מאד	108	7.9	
הכנסה ממוצעת למשפחה, ביחס לממוצע בישראל	1. הרבה יותר נמוכה	288	21.2	2.64 (1.18)
	2. נמוכה מהממוצע	319	23.5	
	3. כמו הממוצע	433	31.8	
	4. גבוהה מהממוצע	231	17.0	
	5. הרבה יותר גבוהה	89	6.5	
השכלה	1. יסודית	22	1.6	
	2. תיכונית	278	20.4	
	3. על-תיכונית (ללא תואר אקדמי)	360	26.5	
	4. תואר ראשון (והנדסאי)	447	32.9	
	5. תואר שני ומעלה	253	18.6	

תוצאות

ניתוח סטטיסטי

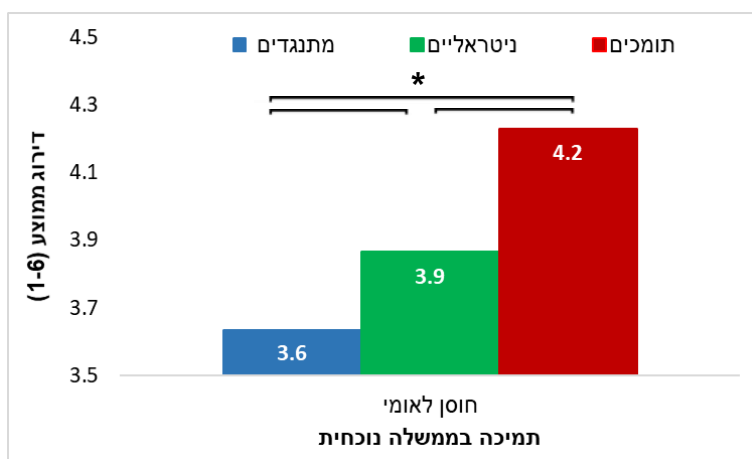
לניתוח ההבדלים במדידה השלישית בין שלוש הקבוצות של רמת התמיכה בממשלה בכל אחד משמונת ממשותני המחקר, ערכנו ניתוחי שונות חד גורמיים (One-way ANOVAs). בכול המשתנים סולמות המדידה נעו בין 1 ל-5, למעט סולם המדידה של חוסן לאומי שנע בין 1-6 (ראו לוח 2). גודל האפקט בכול ההשוואות הוא קטן.

לוח 2: השוואה בין שלוש קבוצות תמיכה בממשלה במשתני המחקר, במהלך מלחמת "חרבות ברזל" (N=1,360).

תחום	מידת התמיכה בממשלה		מתנגדים n=664		ניטראליים n=298		תומכים n=398		הבדלים	גודל אפקט
	משתנה	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן			
חוסן	חוסן לאומי	3.63 ^a	.78	3.86 ^b	.81	4.22 ^c	.70	74.29***	.099	
	חוסן קהילתי	3.40 ^a	.86	3.44 ^a	.69	3.71 ^b	.79	19.40***	.028	
	חוסן אישי	3.53 ^a	.72	3.48 ^a	.65	3.69 ^b	.76	8.81***	.013	
מדדי התמודדות חיוביים	תקווה	3.44 ^a	.92	3.71 ^b	.79	4.05 ^c	.82	61.52***	.083	
	מורל	3.08 ^a	.96	3.30 ^b	.82	3.65 ^c	.82	54.06***	.074	
	תסמיני דחק	2.44 ^a	.95	2.47 ^a	.89	2.04 ^b	.92	28.70***	.041	
	תחושות סכנה	2.75 ^a	.83	2.71 ^a	.88	2.38 ^b	.81	26.48***	.038	

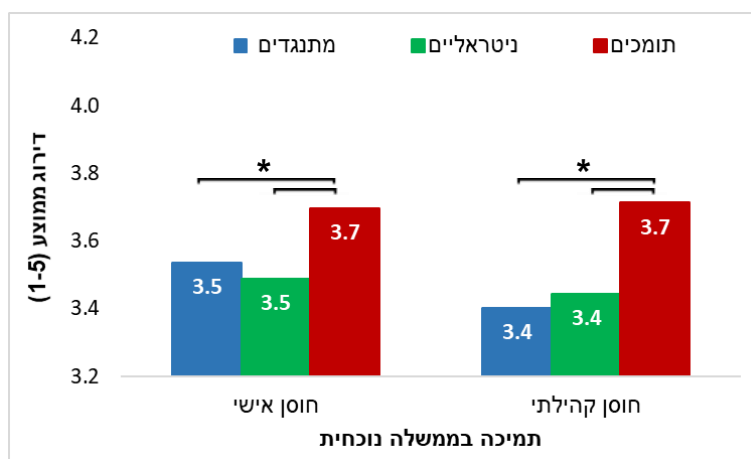
.056	40.54***	.80	2.55 ^b	.83	2.91 ^a	.77	3.01 ^a	תפיסת איומים	מדדי התמודדות שלייים
***p<.001; a b c post hoc Bonferroni.									

מדדי חוסן. בתמונה מספר 1 ניתן לראות את רמת החוסן הלאומי בשלוש קבוצות לפי רמת התמיכה המדווחת בממשלה. כלל ההבדלים בין שלוש הקבוצות מובהקים ($p<.001$). רמות החוסן הלאומי בקרב התומכים בממשלה הן הגבוהות ביותר, פחותות מהן באופן מובהק רמות החוסן הלאומי של הניטראליים ועוד פחות מכך באופן מובהק רמות החוסן הלאומי של מתנגדי הממשלה.

תמונה מספר 1: רמת החוסן הלאומי לפי שלוש קבוצות התמיכה בממשלה (בסולם 1-6).

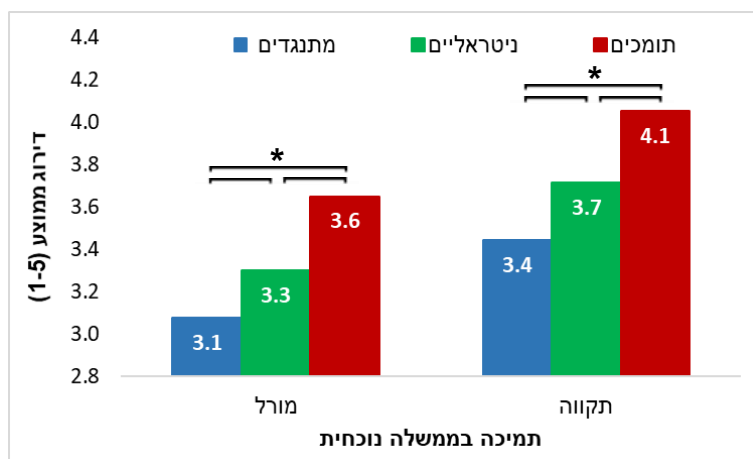
בתמונה מספר 2 ניתן לראות את רמות החוסן הקהילתי והאישי לפי שלוש קבוצות התמיכה בממשלה. ההבדלים בין קבוצת התומכים בממשלה לבין שתי הקבוצות האחרות מובהקים ($p<.001$). קבוצת התומכים בממשלה דיווחה על רמות חוסן אישי וקהילתי גבוהות יותר, בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות.

תמונה מספר 2: רמת החוסן האישי וקהילתי בחלוקה לשלוש קבוצות תמיכה בממשלה (בסולם 1-5).

מדדי התמודדות חיוביים. השוואה בין שלוש קבוצות מידת התמיכה בממשלה בדיווח שלהן על שני מדדי

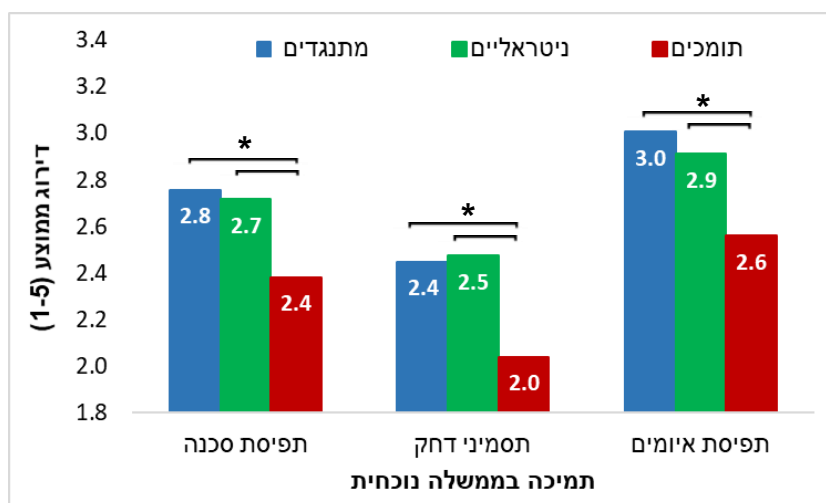
ההתמודדות החיוביים (מורל ותקווה) מצביעה על דפוס דומה: קבוצת התומכים בממשלה דיווחה על מורל ותקווה גבוהים במידה מובהקת ($p < .001$), בהשוואה לקבוצת הניטראליים, שבתורה דיווחה על רמה גבוהה יותר במידה מובהקת מקבוצת המתנגדים לממשלה.

תמונה מספר 3: רמת התקווה והמורל לפי רמת התמיכה בממשלה (סולם 1-5).

מדדי התמודדות שליליים. השוואה בין שלוש הקבוצות של תמיכה בממשלה למדדי ההתמודדות השליליים

(תפיסת סכנה, תסמיני דחק ותפיסות איומים) מצביעה על דפוס דומה בכל שלושת המדדים: קבוצת התומכים בממשלה דיווחה על רמה נמוכה יותר, במידה מובהקת ($p < .001$) בכל שלושת המדדים הללו. לא נמצא הבדל מובהק בין קבוצת המתנגדים לקבוצת הניטראליים.

תמונה מספר 4: תפיסת סכנה, תסמיני דחק ותפיסת איומים לפי רמת התמיכה בממשלה (בסולם 1-5).

הבדלי עמדות בהתייחס למלחמה הנוכחית בין שלוש קבוצות התמיכה בממשלה

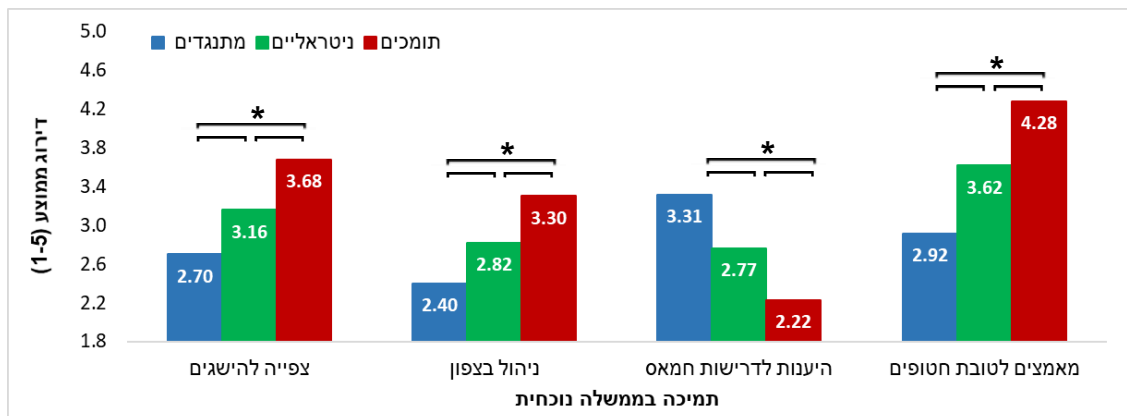
בדקנו הבדלים בהתייחס לארבע עמדות הקשורות למלחמה הנוכחית בין שלושת קבוצות התמיכה בממשלה. הממצאים מראים שורה של הבדלים מובהקים (לוח 3). גודל האפקט בהתייחס להערכת מידת המאמצים של הממשלה להחזרת החטופים הוא בינוני. בשאר שלוש השאלות גודל האפקט קטן.

לוח 3: הבדלים מובהקים בין שלושת קבוצות התמיכה בממשלה בהתייחס לעמדות בנושא המלחמה

גודל אפקט	הבדלים בין הקבוצות	תומכים בממשלה n=398		ניטראליים n=298		מתנגדים לממשלה n=664		מידת התמיכה בממשלה
		ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן	
Eta ²	F							משתנה
.152	121.81***	1.00	3.68 ^c	.98	3.16 ^b	1.00	2.70 ^a	ציפייה להישגים בסוף המלחמה בעזה
.129	100.48***	1.06	3.30 ^c	.91	2.82 ^b	1.01	2.40 ^a	הערכת ניהול המלחמה בצפון
.122	94.16***	1.25	2.22 ^a	1.21	2.77 ^b	1.29	3.31 ^c	הענות לדרישות החמאס להשגת הסכם להחזרת החטופים
.278	261.86***	.84	4.28 ^c	.90	3.62 ^b	1.03	2.92 ^a	הערכת מידת המאמצים של הממשלה להחזרת החטופים

***p<.001; ^{a b c} post hoc Bonferroni

לוח 3 ותמונה 5 מצביעים על הממצאים הבאים: (א) שלושת קבוצות מידת התמיכה בממשלה נבדלות במידה מובהקת ברמת הציפיות להישגים בסיום המלחמה: התומכים מחזיקים בציפיות הגבוהות ביותר, אחריהם הניטראליים והמתנגדים בעלי הציפיות הנמוכות ביותר. (ב) שלושת קבוצות התמיכה בממשלה נבדלות במידה מובהקת בהערכת ניהול המלחמה בצפון מול החיזבאללה: קבוצת התומכים מביעה את ההערכה הגבוהה ביותר, אחריהם קבוצת הניטראליים והמתנגדים מביעים את ההערכה הנמוכה ביותר לגבי ניהול המערכה בצפון. (ג) נמצאו הבדלים מובהקים בין שלוש הקבוצות לפי התמיכה בממשלה בהתייחס להסכמתם עם מידת ההיענות הנדרשת לדרישות החמאס, לצורך מימוש של עסקת שחרור החטופים: התומכים דיווחו בממוצע על נכונות נמוכה יותר להיענות לדרישות החמאס (פחות מהערך 2.5 שהוא אמצע הסולם ומעיד על ניטראליות). ממוצע זה שונה במידה מובהקת מזה של קבוצת הניטראליים אשר הביעו תמיכה כלשהי בהיענות לדרישות החמאס לשם החזרת החטופים. קיים הבדל מובהק בינם לבין קבוצת המתנגדים לממשלה אשר דיווחה על ההסכמה הגבוהה ביותר ביחס להיענות לדרישות החמאס לצורך עסקת החזרת החטופים. (ד) במקביל, בשאלה אודות הערכת המאמצים של הממשלה להחזרת החטופים נמצאו הבדלים מובהקים בין שלושת הקבוצות. קבוצת התומכים בממשלה דיווחה על רמת ההערכה הגבוהה ביותר למאמצים של הממשלה, אחריהם הניטראליים, ולבסוף, קבוצת המתנגדים לממשלה אשר מעריכים את המאמצים של הממשלה לביצוע עסקה כזו במידה הנמוכה ביותר.

תמונה מספר 5: תפיסת הציפייה להישגים בתום המלחמה, הערכת ניהול במלחמה בצפון, הסכמה לצורך להיענות לדרישות חמאס לשם מימוש עסקת חטופים והערכת מאמצי הממשלה לטובת עסקת חטופים, לפי רמת התמיכה בממשלה (בסולם 1-5).

דיון

תוצאות המחקר הנוכחי דומות לממצאים משתי המדידות החוזרות הקודמות וממחקר קודם (קמחי ואחרים, 2023). במחקרים אלה נמצאו הבדלים מובהקים במשתני המחקר בין שלושת הקבוצות של מידת התמיכה בממשלה. אחת הדרכים להסביר ממצאים אלה הינה שתומכי הממשלה נותנים אמון רב יותר במערכת הממשלתית ובשורה של נושאים הקשורים בניהול המלחמה הנוכחית. בהתאם לכך, הנחקרים תומכי הממשלה שבעי רצון מהתנהלות הממשלה ולכן מדווחים על חוסן גבוה יותר בכל הממדים: לאומי, קהילתי ואישי. בנוסף, ניתן להניח שהאמון הרב שתומכי הממשלה נותנים בגורמי הממשל ביחס לניהול המצב הנוכחי מסייע להם לשמור על תקווה ומורל גבוהים יותר (מדדי התמודדות חיוביים), כמו גם להפחית או למנוע תסמיני דחק, תחושות סכנה ותפיסת איומים (מדדי התמודדות שליליים). הסבר זה מחייב תמיכה מחקרית נוספת.

הסבר חלופי הינו שהתמיכה בממשלה מייצגת למעשה השקפה פוליטית-דתית רחבה יותר, והיא זו שעומדת בבסיס ההבדלים שמצאנו. על פי הסבר זה, יתכן כי חלק מהתומכים בממשלה מאמינים שהפתרון לאירוע הטרורומתי של ה-7 באוקטובר, יגיע כסוג של "נס", או "התערבות עליונה". ניתן להניח כי רעיונות אלו מונעים (בחלקם או כולן) מאמונות דתיות. מאחר ואמונות אלו ניזונות מהמחשבה שהפתרון יבוא מידי שמיים, המסקנה עלולה להיות שרק 'יד קשה' ועמידה איתנה ללא ויתורים יכולים להביא לניצחון. יתכן כי אמונה זו יכולה להסביר הן את העמידה האיתנה נוכח הקושי שמציבה המלחמה לכל אזרחי המדינה, והן את העמדות הקשיחות ביחס לפתרון המצב, ובעיקר ביחס להחזרת החטופים. הסבר זה לא נבדק במחקר הנוכחי, ולכן נדרש מחקר נוסף כדי לקבל לכך תמיכה.

התוצאות של המחקר הנוכחי מצביעות, לדעתנו, על העוצמה הרבה של חילוקי הדעות הקיימים בחברה הישראלית. ניתן לציין מספר סימנים בהקשר זה: (א) ככול שמונת משתני המחקר העוסקים בהתמודדות (שלושה מדדי חוסן, שני מדדי התמודדות חיוביים ושלושה מדדי התמודדות שליליים) נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצת התומכים בממשלה לשתי הקבוצות האחרות. בחלק מהמשתנים (אף שלא בכלם) היו גם הבדלים בין קבוצת הניטראליים והמתנגדים. (ב) דפוס ההבדלים דומה ביותר, וניתן לטעון שהוא קבוע: קבוצת התומכים בממשלה מדווחת על חוסן ומדדי התמודדות חיוביים גבוהים במידה מובהקת, ועל מדדי התמודדות שליליים נמוכים יותר במידה מובהקת, בהשוואה לשתי הקבוצות האחרות. (ג) הבדלי התמיכה בממשלה היו קיימים גם לפני המלחמה (כפי שנוכחנו במדידות בשלב המשבר הפוליטי טרום המלחמה) ונראה שלמרות הדיבור על "אחדות השורות" הם

לא נעלמו ובאים לידי ביטוי במדדי ההסתגלות במצב המלחמה הנוכחי. (ד) ההבדלים בין הקבוצות משמעותיים מבחינת התפקוד במצב המלחמה הנוכחי, ורלבנטיים בכול הקשור לעמידות החברה בישראל.

מסקנות

אחת המסקנות העולות מדוח מחקר זה היא שישנה שונות רבה בין חלקי העם בעת החירום הנוכחית בתחומים מרכזיים כמו חוסן והתמודדות כמו גם ביחס לעמדות בנושא המלחמה. המחקר הנוכחי מצביע על קשר בין מידת התמיכה בממשלה לשונות זו. אנו ממליצים למקבלי ההחלטות להשקיע מאמצים לשיפור משמעותי של הסולידריות בחברה בישראל והיכולת לפעול יחדיו למרות ההבדלים הרבים הקיימים בין הקבוצות השונות.

Acknowledgment: We thank Mrs. Maralyn Lakin, Mr. Kenneth Lakin, and Mr. Michael Shor for their generous donation to this study.

The study was also funded by Tel-Hai Academic College and Tel Aviv University.